VADERLANDSCH VOORSTEL,

AAN HET

GODSDIENSTIGE GEDEELTE

DER

NEDERLANDSCHE NATIE,

STREKKENDE TER BEKOMING VAN

EENE MEER VOLDOENDE, EN

HET WAAR GELUK DES VOLKS

BEVORDERENDE,

CONSTITUTIE.

ONDER DE ZINSPREUK:

VOOR HET HEIL VAN 'T VADERLAND.

Te bekomen:

Te Rotterdam, by *Cornel;* Middelburg, *van Osch*, *van de Sande*, *Wed. W. en J. Abrahams;* Zierikzee, *van den Thoorn;* Goes, *Huisman;* Vlissingen, *Maarsman;* Veere, *van de Graaf;* Dordrecht, *van Braam*, *Blusse;* Delft, *de Groot;* Schiedam, *Poolman;* 's Hage, *Thierry en Mensing*, G. *Backhuysen*, *Leeuwenstein;* Leiden, *van Thoir*, *Herding*, *Luchtmans*, *du Mortier en Zoon;* Haarlem, *Bohn*, *van Abs*, *Kampman*, *Cramerus;* Amsterdam, *Brave*, *van der Burg*, *Saakes*, *van Vliet*, *Briët*, *Bom;* Gouda, *Verblaauw;* Utrecht, *van Otterloo*, *Paddenburg*, *Tzerworst*, *Visch.* En alom by de voornaamste Boekverkoopers.

Wie de waarheid verdeedigt, kan maar de onverſtandigen tegen zich doen opſtuiven; maar hoe gemaklyk kan ik den haat der dwaazen draagen.

Die voor de eer van den Godsdienst ſtrydt, kan maar de vyanden van den Godsdienst misbaagen; en het ſchynt my toe, dat het misnoegen van eèn' ſpotter met den Godsdienst, lof geeft.

C. F. WEGENER.

AAN HET
GODSDIENSTIGE GEDEELTE
DER
NEDERLANDSCHE NATIE.

Het Plan van CONSTITUTIE aan het Volk van Nederland ter goed- of afkeuring voorgeſteld, door eene zeer groote meerderheid verworpen zynde, moet 'er dan nu een nieuw Plan ontworpen en voorgedraagen worden; hetwelke te wenſchen is, dat meer voldoende zyn zal voor het Volk, opdat wy eindelyk eene gevestigde Conſtitutie bekomen; „en dit gewichtig werk, zonder „welks voltrekking" (gelyk zich de eerſte Praeſident der tegenwoordige Nationaale Vergadering verklaarde,) „de Nederlandſche Republiek ver„looren is, voltooid, en tot een gelukkig einde „gebracht werde.

Ongetwyfeld is het onlangs voorgeſlagen Plan uit verſchillende beginſels afgekeurd, en zekerlyk by velen enkel uit Godsdienſtige grondbeginſels. Althans indien iemand oordeeld, dat hy misdaadig handelen zoude door het bevorderen van eene zaak, waardoor hy meent eene Maatſchappy, van welke hy een Lid is, te zullen helpen ongelukkig maaken, en zulks dus tegen zyn geweten ſtrydt; dan is hy verplicht alle voorſtellen deswegen, wanneer die ook aan hem gedaan worden, aftekeuren, en de uitkomst voorts aan God overtelaaten; zonder zich door de vrees voor iets, dat nog erger zyn konde, te laaten overhaalen om zyne toeſtemming te geeven aan eenig voorſtel, hetwelke met zyn geweten en, volgends zyn oordeel, ook met het waar belang der Maatſchappy ſtrydig is. Schoon verſcheidenen te voren zeer geſlingerd, eindelyk enkel om die reden, de vrees naamlyk voor nog erger; en dus uit zwakheid, 'er toe kwamen om hunne toeſtemming te geeven aan het voorgedraagen Plan, terwyl anderen, alleen uit hoofde van dit gemoedelyk bezwaar, niet in hunne Grondvergaderingen verſcheenen, en zich van het ſtemmen onthouden hebben.

Het is ondertusſchen nu reeds ten overvloede gebleeken, by het opneemen van het getal der zie-

zielen of perſoonen, welken in ons Vaderland tot de onderſcheidene Gezindheden of Godsdienſtige Genootſchappen behooren, dat altans zeer zeker de Proteſtanten, van alle de onderſcheidene Christen-Genootſchappen met elkánderen, dat dus nog zooveel te meer alle de Christen-Belyders te ſámen genomen, de Roomschgezinde Christenen daaronder begreepen, verre de grootſte meerderheid in Nederland uitmaaken; zelfs in zoo verre, dat, in evenredigheid van dezen, 'er een niet noemenswaardig getal van Jooden, Muhammedaanen, Heidenen, of andere Onchristenen, onder welke benaaming dan ook, zal overſchieten.

Is dit hier ter neergeſtelde buiten alle twyfel, dan is het ook zeer wenſchelyk en ten hoogſten billyk, dat dit nu by een nieuw te ontwerpen Plan van Conſtitutie zal worden in het oog gehouden, en dat de Conſtitutie voor eene Natie, welk zonder eenige bedenking den naam mag draagen van eene Christen-Natie, rusten zal op grondbeginſelen van den Godsdienst, en wel van den Christelyken Godsdienst, ten minſten niets in zich moge behelzen, hetwelke daarmede niet kan worden overeengebracht, of ſtrydt tegen de verplichtingen, welken die Godsdienst aan elk der Christenen voor zichzelven oplegt.

Dit is niet alleen billyk en betaamelyk, indien het Volk, van het welke elk Stemgerechtigden een gelyk recht gelaaten word om zyne ſtem uittebrengen, by de grootſte meerderheid dit voor haaren wil en begeerte verklaart, hetwelke van een Christen-Natie naauwlyks anders kan verwacht worden: maar dit zelfde zal men ook voor zeer noodzaaklyk moeten houden, wil men niet telkens alle voorgeſlagene Plans verworpen zien door eene groote meerderheid van zulken onder het Volk, die op het ſtuk een weinig doordenken, en omtrent de voor- of nadeelige gevolgen van eene Conſtitutie, voor zichzelven en de geheele Natie, niet onverſchillig zyn: terwyl immers de verklaarde wil van het Volk voor een wet erkend word, wiens Oppermacht in zyne Grondvergaderingen uitgeoefend, volgens de aangenomene grondbeginſelen door deszelfs Vertegenwoordigers moet geëerbiedigd worden.

Daar waren, ik beken het, in het verworpen Plan van Conſtitutie ook wel andere byzonderheden, tegen welken men bedenkingen had, of die niet naar den zin van een ieder waren; en wie zal het ooit elk kunnen van pas maaken? maar met dit alles, zyn die dingen, in vergelyking van 't gene wy thans wilden onder de aandacht bren-

brengen, van veel minder belang voor een Christen-Natie, en voor braave Godsdienſtige menſchen onder dezelve: zoo dat men in zaaken van dien aart veel lichter iets zal toegeeven, om maar het gewichtig werk eener gevestigde Conſtitutie tot een gelukkig einde gebracht te zien, al beſchouwt men die, in deze en gene byzonderheid nog gebrekkig, en verre van volmaakt te zyn, of nog te kunnen zyn: indien 'er maar niets in voorkomt, ſtrydig met den Godsdienst van JESUS CHRISTUS, of zulke dingen daar in worden veronachtzaamd, welken van den Christen altoos moeten worden op het oog gehouden: en waarvan dus de toeſtemming noodwendig ſtryden moet tegen zyn geweten. Hoe toch is het eenig braaf man te vergen, dat hy in het aanneemen van eene Conſtitutie voor zyne Natie, of in het toeſtemmen van eenig Artikel in zulk een Plan, handelen zal, ſtrydig met zyne verplichting, welke hy reeds heeft onafhanglyk van deze Conſtitutie?

Nu ſtaat het vast by een ieder die de Godheid erkent, en van alle zedelykheid niet ten eenemaal ontbloot is, dat *de gunst van God het grondbeginſel is van alle Maatſchappelyk geluk.* Dit is waar ten aanzien van byzondere perſoonen, en dit moet van elk erkend worden, met opzicht tot

geheele Volken en Maatſchappyën. Eene Maatſchappy als zoodanig, ſtaat zoo wel als elk *individu*, of byzonder perſoon, in eene betrekking tot God, en is ten hoogſte verplicht, zich naar Zyne bevelen te ſchikken. Naar mate een Volk verlicht is omtrent de wil van het Opperwezen, naar die mate zal het ook, door deszelfs gedrag, de bewyzen van Gods gunst of billyk ongenoegen over zich brengen. De Godsdienst, welke aan alle goede inrichtingen kracht en ſterkte geeft, is het voornaame middel om een Volk gelukkig te maaken. Dit vloeit zelfs uit den aart van den Godsdienst voort. Ik mag het, inzonderheid voor Christenen, vryëlyk onderſtellen. Wyze en deskundige mannen, die niemand lichtelyk van dweepery verdenken zal, maakten al voorlange hun werk om dit in verſcheidene byzonderheden duidelyk aantetoonen. Heeft iemand dan hieromtrent nog eenige bedenking, hy kan een ſtuk van dat aanbelang overtuigend beweezen vinden, onder meer anderen, in een *Vertoog* van den *Aartsbiſſchop van York* JOAN SHARP, [*a*] waarvan het opſchrift is, *de Godsdienst, het eenige middel om een Volk voorſpoedig te maaken:* en

[*a*] Te vinden in het I. Deel van zyne *Predication en Verhandelingen.*

en nog uitvoeriger in een opzettelyk en wel beredeneerd *Vertoog, dat de Godsdienst de ziel van een Staat zy*, van den doorkundigen *Inspector* [b] C. F. WEGENER; welk belangryk Stuk, by de Vertaaling van hetzelve uit het Hoogduitsch in het Hollandsch, byzonder den Nederlanderen word aangepreezen door den, van wegen zyne uitgebreidde geleerdheid beroemden Dr. NIC. BARKEY, laatst Hoogduitsch Predikant in *'s Hage*.

Daar deze zaak dan van zooveel belang is voor onze Natie, en tevens buiten alle bedenking by Godsdienstige en slechts een weinig doordenkende menschen, hoe billyk en noodig is het dan, dat een Christen-Volk, thans eene *Constitutie* vormende, zichzelven eene Constitutie geeve, welke op Godsdienstige grondbeginselen gevestigd is; en nooit toestemming geeve aan eenig Plan van Constitutie, waarin het een of ander voorkomt, hetwelk met den geopenbaarden wil van God niet overeenkomstig is.

Christenen! tot welk Kerkelyk Genootschap gy dan ook behoort; gy hebt in Nederland de meer-

[b] Te *Koninge-Wusterhuisen*.

derheid, verre weg de grootſte meerderheid; en gy zyt van ouds bekend voor een Godsdienſtig Volk. Het ſtaat nu in zooverre in uwe hand, om het Volk eene Conſtitutie te bezorgen, waarby het gelukkig zyn, en den Godlyken zegen verwachten, kan. Hiertoe doen wy nu bytyds eene poging. Dat dit kleine Stukje diene, om onze Medeburgers, onze Medechristenen, alle Godsdienstvrienden, derzelver waar belang te doen opmerken, en hen aanteſporen, om door gepaste middelen hetzelve te behartigen.

Niemand ondertusſchen verbeelde zich, dat dit nu niet meer kan te pas komen, alzoo immers volgens het gedecreteerde in de Nationaale Conventie, *de Kerk geheel van den Staat geſcheiden is*: want daar is een groot onderſcheid tusſchen eene *ſcheiding der Kerk van den Staat*, in diervoege dat alle Godsdienſtige Genootſchappen in eenen Staat, aanſpraak hebben op dezelfde rechten en voorrechten, met alle hunne Medeburgers, zoo dat alle Godsdienſtige Genootſchappen, als zoodanig, *in geene byzondere betrekking* meer ſtaan op den Staat, —— en tusſchen *het wegneemen en losmaaken van alle Godsdienſtige grondbeginſelen uit eene Regeerings-*

vingsform van menſchen, die zich verplicht achten de Hooge Godheid in alles te eerbiedigen.

Wy beoordeelen niet, of, en in hoeverre, zulk eene ſcheiding van Kerk en Staat, voor de Kerk of voor den Staat nuttig of nadeelig zoude kunnen zyn; men ziet lichtelyk in, dat die bepaaling altans den weg affnydt tot huichelary by zulken, die geen zwarigheid maakten, enkel om Staatkundige redenen, met uitzichten op waereldſche eer of voordeel, zich te verklaaren voor den meest bevoorrechten Godsdienst, en belydenis te doen van eene leer, welke zy niet geloofden: maar dit is zeker, dat deze twee zaaken, *de ſcheiding der Kerk van den Staat*, —— en *het wegneemen van den Godsdienst uit den Staat*, of, 't gene het zelfde is, het losmaaken der verplichtingen, welke elk mensch, en dus ook elk Christen, aan God heeft, uit misverſtand, of uit andere beginſels, maar al te zeer met elkanderen verward worden. Nimmer is ook nog onder ons beſlooten in eenige Vergadering; waarvoor ons God ten allen tyde beware! dat de Godsdienst, of de verplichting om acht te geeven op den van God aan ons geopenbaarden wil, uit onze Regeeringsform geheel en al moet zyn uitgeſloten, of dat eene geheele Maatſchappy den

verklaarden wil van het Opperwezen, omtrent zaaken, waarin haar geluk, en dat van elk *individu*, gelegen is, niet zoude mogen of moeten in aanmerking neemen.

Dit kan niet zyn. Het Volk van Nederland is te bekend als eene Godsdienstige Natie. De Godsdienst derhalven, de Godsdienst der Openbaaring, welke zy eerbiedigt, mag dus by haar in het vestigen van eene Constitutie, nimmer uit het oog verloren worden.

Zoo moet dan GOD, b. v. als de Opperste Wetgever erkend worden, ook in het *politique*, in eene *Constitutie* van een Volk dat Hem eerbiedigt: Zyne wetten aan het menschdom gegeeven, behooren altoos te gelden: en de macht, welke door Overheden en Rechters als zoodanig kan worden uitgeoefend, kan alleen afgeleid worden uit de macht van God, die alleen aan de menschen die macht geeven kan, en gegeeven heeft. Dit beginsel behoort dan althans te heerschen in de Constitutie. Elk *individu* onder eene Godsdienstige Natie is verplicht voor zichzelven dit te erkennen, en dit is de voornaame grond, waarop de verplichting tot gehoorzaamheid aan de Overheden, al waren zy ook zelve Heidenen, by hen rusten moet. Van het Opperwe-

zen

zen alleen komt deze macht, tot wyze en heilzaame einden, onder de menſchen voort, het zy dan *onmiddelyk*, gelyk oudstyds plaats had by de *Theocratie* of Godsregeering onder het Volk van Israël, het zy *middelyk*, gelyk thans onder ons, door de verkiezing van het Volk zelve. Geen Maatſchappelyk verdrag, geene Natie of gedeelte van dezelve, kan buiten dit, aan iemand, wie hy zy, het recht geeven om te beſchikken over het *leven* en den *dood* van zynen evenmensch: indien, naamlyk, die macht niet is toegeſtaan of verordend door Hem, van wien wy allen in de eerſte plaats afhanglyk zyn, die het Opperſte Gebied voert over al het redelyk ſchepſel, en aan wien het alleen ſtaat, zoowel te *dooden* als levendig te maaken. Societeiten of Maatſchappyën mogen onderling ſchikkingen beraamen, zekere nuttige bepaalingen tot orde in dezelven maaken; maar wie anders, dan de Heer van ons leven, kan aan iemand het recht en vermogen geeven, om de zwaarſte ſtraffen, en zelfs de doodſtraf, over zyn evenmensch uitteoefenen? —— Daarenboven, wie kan een vryën mensch dan nog noodzaaken om tegen zynen wil, Lid van een Societeit te worden? en hoe zal dan immer de Wet van eenige Societeit met grond kunnen gelden tegen iemand, die niet verkiest Lid daarvan

van te zyn? Het is waar, daar zyn gevallen, waarin men zyn leven mag verdedigen, ook ten koste van eens anders leven, indien men, naamlyk, zyn eigen leven volſtrekt door geen ander middel redden kan. Men mag ook, ik bekenne het, perſoonen die nadeelig zyn voor eene Maatſchappy, van dezelve verwyderen, of de zoodanigen in bewaaring neemen: maar hoe kwam ooit eenig mensch aan het recht om zynen medemensch van het dierbaarſte dat hy heeft, van zyn leven, hem alleen van God geſchonken, te berooven? indien hem dat recht niet gegeeven is, het zy dan middelyk of onmiddelyk, van Hem, dien het alleen toekomt daarover beſtellingen te maaken? Joden en Christenen, beide zullen dit moeten toeſtemmen: en zeer zeker word dit grondbeginſel ook nog erkent door allen, die zich verplicht achten hun beſtaan en gedrag naar de Godlyke voorſchriften te regelen: en het ſtaat ook met ronde en duidelyke woorden, welke geenerlei uitvlucht toelaaten, geſchreeven in dat Boek, hetwelke zy, als van God herkomſtig, en behelzende de openbaaring van Zynen wil hen eerbiedigen, onder anderen *Rom.* XIII: 1—7.

Een waare Vriend van den Godsdienst houdt het daarvoor, dat de Overheid hem ten goede van

van God gefteld is. Hy acht en eerbiedigt haar, maar uit liefde tot God, die de Machten heeft verordineerd, en die het wil, dat men haar onderdanig zy [c]. En een rechtgeaarde Overheid beſchouwt zich, volgends Gods uitdrukkelyke verklaaring, ook als zyne dienaresſe, van God tot zoodanigen post verordineerd; en is, in de uitoefening daarvan, hierover voornaamlyk bekommerd, hoe zy Gode haaren Opperheer, zoowel in kleine als groote dingen zal welbehaaglyk zyn, en Zynen wil doen, terwyl zy zich ſteeds zoekt te richten naar Hem, dien zy houdt voor *den Koning aller Koningen, en den Heer aller Heeren:* Wiens bevelen, haar zoowel als alle andere menſchen gegeeven, invloed moeten hebben op alles, wat de Beſtuurders van het Volk, ook in die hoedanigheid, by de hand neemen. De Godsdienst, byzonder de Godsdienst van onzen Heer en Heiland, geeft hier aan alles kracht en ſterkte. Op de Godlyke Wetten rust de veiligheid der Overheden en de welvaart der Volken.

Verre dan, zeer verre, is het daarvan af, dat dit eene uitvinding zyn zoude van looze Priesters, of van eeni-

[c] Dit vind men in den Bybel der Christenen, *Matth.* XXII: 21. 1 *Pet.* II: 13. *Tit.* III: 1. 1 *Tim.* I: 1. en elders.

eenige naauwgezette en dweeperige Theologanten. Braave en kundige Rechtsgeleerden, willen dit ook gaarne erkennen. Dezen gronden zich op den verklaarden wil van God, in de bepaaling en regeling der ſtraffen op de misdaaden. Een' voor allen by te brengen, zal genoeg zyn, Wy beroepen ons op den doorkundigen, en by alle Rechtsgeleerden zeer geachten, Hoogleeraar ANT. MATTHAEUS, hy moge dan ook anderszins, naar het gevoelen van ſommigen, hier of daar een wat al te geſtrenge *Criminalist* zyn, van wiens Werk *over de Misdaaden*, het *eerſte Stuk* in het Nederduitsch vertaald, is uitgegeeven, met eene *Voorrede* en geleerde *Aanteekeningen*, door Mr. J. D. VAN LEEUWEN, Lid van de eerſte en ook nu van de tweede Nationaale Conventie: daar wy onder anderen dus leezen, *bl.* 152, 153. in het Hoofdſtuk, hetwelke van den *diefſtal* handelt, „Dit recht (het Godlyke) is zoo heilig „en onveranderlyk, dat 'er niets by gedaan, noch „iets van afgedaan ſchyne te mogen worden." Hy ſpreekt daar van bepaalingen van ſtraffen in de Mozaïſche wetten *tot handhaaving van de wet der* X *Geboden.* Deze allen zegt hy, hebben naar 't getuigenis van voornaame Rechtsgeleerden daar aangehaald, haaren grondſlag op de natuurlyke billykheid, *en verplichten de Christenen voor het*

het tegenwoordige nog.—— „En vermits onze „Zaligmaker de wetten van die natuur" (de zedelyke naamlyk, b. v. die, welken dienen ter beteugeling van overſpel, doodſlag, dievery, en andere zonden tegen Gods heilige wet,) „doorgaans bevestigt in verſcheidene plaatſen van het „Nieuwe Teſtament; zoo volgt, dat ze niet ver„nietigd zyn, en zelfs *door geenes menſchen wil„lekeur* hebben kunnen vernietigd worden, *na„demaal elke Overheid een* DIENAAR EN UIT„VOERDER VAN GODS WIL *zyn moet:* „*Rom.* XIII: 1—4." Zoo ſpreeken kundige en braave Rechtsgeleerden, die de macht en het recht der Overheden, ook in een Christen-Maatſchappy, van de macht van God, en Zyne duidelyke verordeningen deswegen, willen hebben afgeleid.

Wy weeten zeer wel, alle wetten en verordeningen, byzonder voor het Oude Volk van Israël geſchikt, ſchoon alles gelyk ſtaande, het beste ſtelſel van wetten, als zynde van God zelve herkomſtig, kunnen, wegens *verſchillende omſtandigheden*, welken eene zaak grootlyks veranderen, niet ten allen tyde op alle Volken, en ook niet altoos op onze Natie, toepaslyk zyn: daartoe behooren alleen de zulken, welke op *moreele* gron-

gronden rusten, en in zooverre zy daarop rusten, en ook, dit weeten wy, dat God als de Opperſte Wetgever van een Volk, hetwelke Zyn geopenbaarde wil voor deszelfs richtſnoer houdt, moet erkend en geëerbiedigd worden, ook in het *politique*, en by het vastſtellen van eene Burgerlyke Conſtitutie; dat dus zyne bevelen aan het menschdom gegeeven, die altoos haare kracht en waarde behouden, ten allen tyde behooren te gelden, en in alles ons gedrag te regelen, als naamlyk, *Zynen Zoon te hooren*, in alles het oog te houden op 't gene Die ons gebiedt; aan Zyne *gehoorzaamheid alles op te offeren.* —— Zoo dat men, het moge kosten wat het wil, den Heere JESUS CHRISTUS, en Zyn gezag, nimmer mag verloochenen.

Dit verband in eene Conſtitutie, en deze verbintenis van een Christen-Volk aan Hem, wien alle macht toekomt, zoowel op de Aarde als in den Hemel, geheel aan eene zyde te ſtellen, en daarop niet de minſte acht te ſlaan, is hetzelve los maaken: en eene *Conſtitutie* voor een Christen-Natie, waarin dit verband word losgemaakt, zoude immers zyn, de Conſtitutie van een Volk, hetwelke onbeſtaanbaar handelt met de verplichting, welke hetzelve reeds heeft onafhanglyk van

deze

deze *Conſtitutie*, zoo dat een ieder, die belydt een Christen, en een vriend van Gods geopenbaarden wil te zyn, tot welk Kerkelyk Genootſchap hy dan ook onder de Christenen behooren moge, niet gemaklyk voor zulk eene *Conſtitutie* zal kunnen ſtemmen, of dezelve immer met volle gerustheid overneemen.

Zoo is het, onder anderen, ook gelegen met den *Openbaaren eerdienst*, waartoe zich eene Christen-Natie aan het Opperwezen verplicht rekent. Het is ontwyfelbaar zeker, dat de Hooge God, onze Schepper en Weldoener, het onvervreemdbaar recht, en de duchtigſte aanſpraak, heeft op onze uitterlyke en gemeenſchappelyke vereering, zoowel als op de hulde van onze harten. Onder de inſtellingen van onzen Heer en Heiland, is ook die, welke den Maatſchappelyken en Openbaaren eerdienst van God betreft; en „de gezegende invloed, welken de verorde„ningen, nopens dit ſtuk door alle eeuwen ge„maakt, ook op de beſchaaving van het mensch„dom, en, door voortplanting van zedelyke „deugd, op de inſtandhouding der Burgermaat„ſchappyën zoo kennelyk gehad hebben, billykt „het, dat 'er eene vereenigde ſamenkomst van „Christen-Gemeentens zy tot eenen openlyken

„ eerdienst aan dat Opperwezen, onder hetwel-„ke wy allen ſtaan." Heidenen zelfs, hadden hunne dagen tot eenen Maatſchappelyken Godsdienst verordend. By alle Volken immers, waren zekere Feestdagen aan den gezamenlyken Godsdienst gewyd. Men begreep, ook onder de verlichtſte dier Volken, als de Grieken en Romeinen, dat 'er *Perſoonen* zyn moesten om den Godsdienst te regelen en daarin voortegaan, dat 'er voor een behoorlyk onderhoud van zulke perſoonen, en voor bekwaame *plaatſen*, ter gemeenſchappelyke uitoefening van zulke Godsdienstplechtigheden, moest worden zorg gedraagen. De Godsdienst was *dan* by elk het *Hoc age*, *bepaal u hierby.* Waarom dan ook op zulke Feest- of Godsdienstdagen alle ander werk, zooveel mooglyk, ſtil ſtondt. Dit hielden zy voor zeer betaamelyk in den dienst van hunne onderſcheidene Godheden.

Wy ſchryven geene Godgeleerde, noch eene Zeden- of Geſchiedkundige Verhandeling: anders ware dit gemaklyk te bewyzen. Het komt hier ook alleen aan op een Volk van Christenbelyders, hoedanig de Nederlandſche Natie is. De inſtellingen van dien Allergrootſten perſoon, welken de Christenen, als hunnen Heer en Koning

ning eerbiedigen, en de verordeningen, nopens dit Stuk door alle eeuwen gemaakt, „ vorderen „ zulk eene vereenigde ſamenkomst der Christen „ Gemeentens, ter openlyke vereering van het „ Opperwezen." En wy beſchouwen de overtuiging van den mensch, wie hy ook zy, nopens „ de wyze, waarop hy aan het Hoogſte Wezen „ hulde doen zal, boven alle bepaalingen van „ Staatkundige beraamingen. De mensch is al„ leen hier verantwoordelyk voor den Hoogſten „ Richter."

De eerſte Dag der Week, de Gedenkdag van des Heilands Opſtanding, welke uitneemende Perſoon door allen, welken zich naar Zynen naam *Christenen* noemen, voor hunnen Verloſer en Heer gehouden word, is door *alle* zyne vereerers als een dag van gemeenſchappelyken Godsdienst afgezonderd. Zelfs onder de vervolgingen van de Heidenen en Heidenſche Keizers, zochten de Christenen met elkanderen gelegenheid, om dien dag, in weerwil van de gevaaren, aan welken zy zich bloodſtelden, onderling te vieren, en zekeren tyd van denzelven in gemeenſchappelyke Godsdienſtige verrichtingen doortebrengen. Doch, na dat geheele Volken, voor het meerderdeel, den Christelyken

Godsdienst hadden omhelsd, heeft men 'er altoos zyn werk van gemaakt, dat 'er, in de inrichtingen der Burgermaatſchappyën van zulke Volken, gezorgd werd voor de inſtandhouding van dien Godsdienst, en dus voor bekwaame tyden en gelegenheden, om te kunnen voldoen aan zulke Godsdienſtige verplichtingen, waaraan elk *individu*, als Lid van zoodanige Maatſchappy, zich verbonden rekende.

In een *Adres*, voor eenigen tyd door verſcheidene Predikanten der Gereformeerde Kerk, uit de geheele Republiek, aan de Nationaale Vergadering aangeboden, en door 18. voor kundige en braave mannen bekende Leeraaren, onderteekend, (in welk *Adres*, der leezing en overweeging van een ieder overwaardig, de zooeven bygebrachte en voor aangeſtipte woorden ontleend zyn,) in dat *Adres*, zeggen wy, word „de „zorg voor de inſtandhouding van den gemeen„ſchappelyken Godsdienst, altans het verſchaffen „van gelegenheid daartoe, als eene der belangryk„ſte van de bemoeijingen der Nationaale Conventie" geoordeeld. En de Onderteekenaars verklaaren „het gemis dier gelegenheid zoo kennelyk aanloo„pende, niet alleen tegen de belangen, die hun „zynaanbetrouwd, maar ook *tegen het waare ge-*

„*luk*

„ *luk des Nederlandſchen Volks*, dat; naar mate zy „ in dezen door hun zwygen den ſchyn gaven, „ als of zy hierop onverſchillig waren, zy naar „ die mate ook misdaadig werden." En dat zoo veel te meer, als zy zich ten volle verzekerd houden, „ dat, door de zorg van den Staat „ voor de gelegenheid tot den gemeenſchappelyken eerdienst van den Hoogen God, geene „ de minſte inbreuk werd gemaakt op de *vryheden* van de Leden der Gemeente."

Elk ondertusſchen weet, dat dit een zaak is, waaromtrent het *alle* Christen-belyders, volgends hunne grondbeginſelen, tot welk Godsdienſtig Genootſchap zy dan ook mogen behooren, in de *theorie*, volkomen eens zyn. Een Gezelſchap van Godsdienstvrienden te Leiden, (men meent uit het Kerk-Genootſchap der Mennoniten, of Doopsgezinde Christenen,) het welk dat Christen-Genootſchap eer aandoet, heeft, onder het uitlooven eener vereerende belooning, voor eenigen tyd eene Prysvraag aan het *publiek* ter beantwoording voorgeſteld, hoofdzaaklyk hierop uitkomende; „ Waaraan het moet „ worden toegeſchreeven, dat het opkomen, „ onder den Openbaaren eerdienst van God,

„ſedert een' geruimen tyd, onder alle Chris-
„tengezindheden zoo aanmerklyk verſlapt zy,
„en welke de beste middelen zouden zyn, om
„verwakkering daarin te weeg te brengen?"

Tot het beoordeelen van de ingekomene antwoorden, zyn uit elk Christen-Genootſchap twee Leeraars verzocht; waarvan de uitſlag ook, indien wy ons wel herinneren, in de Nieuwspapieren ter zyner tyd is aangekondigd.

Het is waar, wat de *practyk* betreft, (en dit zien en erkennen braave Christenen met droefnis,) dat velen, die het geloof in JESUS CHRISTUS, en van Zynen Godsdienst belyden, in onderſcheidene Christen-Genootſchappen, thans weinig gevoel vertoonen van Godsdienſtigheid, en weinig acht ſlaan op hunne afhanglykheid van het Opperwezen, of hunne verplichting aan onzen Heer en Koning; maar zooveel te meer is het noodig, dat alle doorzichtige Christenen, die eenig gevoel van Godsdienst hebben, zorg draagen, voor de inſtandhouding van zulk eene gelukkige inſtelling in eene Christen-Maatſchappy, om met elkanderen, op daartoe gezette tyden, byeen te komen tot den dienst van God: zonder welke wy eindelyk naauwlyks eenig uitterlyk gelaat van Godsdienst,

dienst, by zeer velen zouden gewaar worden, al rasch groote ſtremming en hinderniſſen, in eene zaak van zooveel belang, zouden kunnen ontmoeten, en onze Natie, hoezeer ook een Christen-Volk genaamd, en ſedert lang van haare Godsdienſtigheid beroemd, binnen korten tyd, van Heidenen niet zoude te onderſcheiden zyn.

Het is op zulke duchtige gronden, dat de zooeven gemeldde Vrienden van den Godsdienst, en het waare geluk der Natie, in hun *Adres* geene zwarigheid gemaakt, maar zich integendeel verplicht geacht, hebben, zoo voor zich als hunne Medebroeders, en de onderſcheidene Gemeentens, als welken dit van hunne Voorgangers billyk verwachten mogen, met alle beſcheidenheid, maar tevens met eene gepaste vrymoedigheid, die belangryke zaak onder de aandacht te brengen, aan de Nationaale Conventie, en daaromtrent by die Vertegenwoordigers van Neêrlands Volk, als Burgers en Ingezetenen, en ook tevens als openbaare Christen-Leeraaren in de Gereformeerde Gemeentens in Nederland, eene voordracht te doen, waarby, onder anderen, in de eerſte plaats verzocht word: *Het daarſtellen van de noodige verordening, dat de eerſte dag der week een dag van ſtilſtand van alle gewoone bezigheden zy,*

zooveel de aart der zaak, en de omſtandigheden, zulks toelaaten: opdat 'er alsdan eene gemeenſchaplyke viering van den Godsdienst plaats kan hebben.

Dan, Medeburgers! dit *Adres* kwam toen wat laat in. Men wist te voren niet lang genoeg voortuit, hoedanig het Plan van Conſtitutie, ten aanzien van ſommige byzonderheden en bepalingen zyn zoude, om daaromtrent voorſlagen of remonſtrantien te doen. Het thans verworpen Plan van Conſtitutie was reeds afgewerkt, en 'er was, indien wy wel onderricht zyn, te dier tyd reeds genoegſaam gearreſteerd, om dat Ontwerp, zoo als het lag, ter goed- of afkeuring aan het Volk van Nederland voortedraagen:—— en dat Adres kon misſchien als toen niet meer gevoeglyk in aanmerking genomen worden.

Het belangryke van eene zaak als deze is, voor eene Godsdienſtige, voor eene Christen-Natie, ter bevordering van haar waar geluk, vordert dan nu onwederſpreeklyk, dat by de beraaming van een tweede Plan van Conſtitutie, het welke meer voldoende zyn zal, vooral op de gemelde byzonderheden, betrekkelyk tot de Godsdienſtige grondbeginſelen van hetzelve, by-

tyds

tyds gedacht, en daarvan op eene behoorlyke, en de best mooglyke, wyze, het noodige werk gemaakt worde.

Niemand denke: in het afgekeurde *Plan van Conſtitutie* was immers ook voor den Openbaaren Godsdienst gezorgd, en aan een ieder alle mooglyke *vryheid* dienaangaande verleend. Het komt 'er immers nog niet toe, om den Christetenen den eerſten dag der week voor den Openbaaren eerdienst te ontneemen, of hun in de uitoefening van denzelven, eenige ſtremming toe te brengen. Dit toch is wel zoo. Maar wat moet 'er uit voortkomen, en wat kan 'er al ſpoedig uit voortkomen, indien omtrent zulk eene tydsbepaling, waaraan *alle* Christenen zich tot eene gemeenſchappelyke Godsdienstoefening verplicht rekenen, geene behoorlyke zorg word gedraagen door een Christen-Maatſchappy, by het vormen en vaſtſtellen van haare *Conſtitutie?* Menſchen van kunde en doorzicht, zien dit wat dieper in: en de verwarringen, welken daaruit zouden ontſtaan, met de nadeelige gevolgen, welken dit al ſpoedig zoude kunnen na zich ſleepen, laaten zich by iemand, die maar een weinig op dit ſtuk doordenkt, gemaklyk vooruit zien, en met ontroering gevoelen. Wy bekennen: genoegſaame *vryheid*

word ons ten plechtigſten verzekerd, en by meer dan één Decreet, (gelyk ook in het meergemelde *Adres* gezegd word,) worden alle inrichtingen ter bevordering van Godsdienst, deugd en goede Zeden, onder gelyke beſcherming der Wet geſteld; —— en hier mogen wy ook vertrouwlyk ſtaat op maaken. —— Maar behoort 'er by zulk eene vryheid ook geene *gelegenheid* gegeeven te worden om van zulk eene vryheid, ter uitoefening van eene gemeenſchappelyke vereering van het Opperwezen, een behoorlyk gebruik te maaken, en den tyd, by *alle Christenen daartoe bepaald*, en zulks wel, uit hoofde der grondbeginſelen van hunnen Godsdienst, zonder ſtremmig of ſtoornis te kunnen waarneemen? In het meergemelde *Adres* word daarom op de *gelegenheid*, zoowel als op de *vryheid*, daartoe aangedrongen. „Wy „kunnen niet (word daar gezegd, ook in den „naam van het Christen-Volk,) wy kunnen „niet, dan met gevoelige ſmerten ons verte„genwoordigen, de mooglykheid dat aan zulk „een ſamenkomen eenige ſtremming zoude wor„den toegebracht, of dat het daartoe aan *ge„legenheid*, zoowel als aan vryheid, ontbree„ken zoude." En: zoo ſpreeken die mannen verder tot de Vertegenwoordigers van het Volk:

„Ulie-

„Ulieder wysheid doorziet wel, dat tot die „gelegenheid eener gemeenſchappelyke Gods„dienstoefening, tyd en plaatſen behooren. —— „Als 'er by het Staatsbeſtuur geene beraamin„gen gemaakt worden, tot ſtilſtand van alle „Openbaare Ambts- en andere Beroeps-Bedie„ningen, zooveel de aart der zaak, en de om„ſtandigheden zulks toelaaten; op dien dag, „naamlyk, die door *alle de onderſcheidene* „*Christen-Genootſchappen* daartoe gewoonlyk „word afgezonderd, zal het ons aan *tyd* daar„toe ontbreeken: altans geene van die Ambte„naaren, die den Christelyken Godsdienst om„helzen, zekerheid kunnen hebben, dat hun „die zoolang reeds vastgeſtelde tyd daartoe „zal vergund worden. En hoeveele ſtremming, „(vraagen zy billyk,) zullen Voorgangeren in „dat werk dan niet hierdoor ontmoeten op „alles, wat zy, uit kracht hunner onvermyde„delyke verplichting, ter bevordering van Gods„dienſtigheid in de Maatſchappy aanwenden?" Welke verwarringen en onheilen kunnen hieruit onſtaan? Voorwaar te onberekenbaar zyn de nadeelige en ſchroomlyke gevolgen voor den welvaart van den Staat en het Volk, welke hieruit zouden kunnen voortvloeiën, om niet te gevoelen, dat tegen het losmaaken en veronachtſaamen

men van zulke heilzaame verordeningen van den Godsdienst, by eene Christen-Natie, door gepaste en nadrukkelyke middelen behoort te worden voorzien.

Eer wy nu overgaan om eenige van die middelen, welken ter bevoordering van het bekomen, of liever behouden, van dien tyd en de gelegenheid voor eene gemeenschaplyke Godsdienstoefening by alle Christen-Genootschappen, ter overweeging voorteftellen aan het Godsdienftige Gedeelte der Natie; willen wy vooraf nog eene andere bedenking beantwoorden, welke by iemand mocht opkomen, die naamlyk, welke ontleend is uit het aantal van Joden, welken onder de meenigte van Christen-belyders in Nederland gevonden worden. Staan de Christenen 'er zoozeer op, (dus kon men misschien denken,) dat 'er by het daarftellen van eene Conftitutie voor het Bataafsche Volk, volgends hunne grondbeginfelen, gezorgd worde voor den gezetten dag van hunne gemeenschaplyke en openlyke vereering van het Opperwezen; dan konden de Joden, in de plaats van den eerften, wel om den laatften dag der week, volgends hunnen Godsdienst, komen vraagen. Zoude men dezen dan ook hierin moeten te wille zyn? En hebben zy, in den grond

niet

niet een *gelyk* recht op het bepalen van zulk een' dag, in het vestigen der Burgermaatschappy, als de Christenen, of die groote meenigte van Burgers, welken geen Joden zyn?

Wy staan toe: oppervlakkig beschouwd, heeft dit eenigen schyn; maar evenwel niet meer dan schyn. Want, —— om niet te zeggen, dat het moeilyk zyn zou te bewyzen: dat de Joden, schoon wy ook die als onze *medemenschen*, moeten achten en liefhebben, en hun het genot laaten van alle die rechten en voorrechten, welken den eenen mensch van den anderen toekomen: ook in *gelyke* betrekking met de overige ingezetenen, als *Burgers* van Nederland moeten worden aangemerkt, of van eenig Land, waarin zy thans hun verblyf houden, zoo dat men, b. v, even zoowel zoude kunnen zeggen, een Joodsche Pool, een Joodsche Hollander, enz. als een Poolsche Jood, een Hollandsche Jood, enz. daar zy immers uit het Joodsche Land oorspronklyk, daar eigenlyk te huis hooren, en zichzelven, Joden blyvende, ook zoo beschouwen, uitziende naar de komst van hunnen Mesias, als van een' Aardschen Koning. —— Om ons ook niet intelaaten in de verschillen en *discussien*, welken over dit Stuk in de Nationaale Conventie hebben plaats ge-

gehad, gelyk aan elk bekend is, —— zoo zullen wy onze Lezers maar alleen doen opmerken, dat het by de opneeming van het getal der zielen, of perſoonen, der onderſcheidene Godsdienſtige Gezindheden in ons Vaderland, duidelyk gebleeken is, dat het getal der Joden, in geene groote gelykheid of evenredigheid ſtaat met dat der overige Ingezetenen, welke belydenis doen van den Christelyken Godsdienst, of denzelven zyn toegedaan; en dat in alle geregelde Genootſchappen, waarin iets door de ſtemmen moet bepaald worden, de meerderheid geldt en beſlist, en dus ook by het uitbrengen der Volksſtem in wettig opgeroepene Vergaderingen. Dit word, als een zaak, die buiten allen twyfel is, erkent in de *beginſelen der Rechten en Plichten van den Mensch en Burger*, zoo als die geplaatst zyn voor het onlangs voorgedraagen *Plan van Conſtitutie*, en verklaard worden voor den grondſlag, waarop het Bataafſche Volk zyne *Conſtitutie* vestigt: waarvan *Art.* XXI. dus luidt: „Tot het vestigen van een Maatſchappelyk Ver„drag, word dé algemeene toeſtemming, altans „*die der meerderheid van alle de Leden der* „*Maatſchappy*, door de Stemgerechtigde uitte„brengen, gevorderd."

Braave

Braave Christenen beſchouwen de Joden, als afſtammelingen van den geloovigen Israël, met zekere achting, zy zien in derzelver tegenwoordigen toeſtand de waarheid der Openbaaring, welke zy als hunnen grootſten ſchat waardeeren, bevestigd; zy bidden om hunne verlichting, met vertrouwen, dat die eens komen zal; zy verlangen hartelyk naar dien tyd; en wenſchen niets vuuriger, dan deze hunne medemenſchen, alsdan en op zulken voet, hier en overal ook in de Burgermaatſchappyën te zien ingelyfd. Het welke het groote gros der Jooden, volgends hunne Godsdienſtige grondbeginſelen, by de Christenen voor als nog niet begeert, noch ook begeeren kan. Ondertuſſchen gunnen de Christenen hun gaarne, ook tot bevoordering van dat einde, de vryë inwooning in hun Land, met de ongeſtoorde uitoefening van den Godsdienst volgends hun geweten, zoolange zy op die wyze daarover blyven denken, en, met één woord, alles, waarop zy als *Menſchen*, als onze medemenſchen, eenige aanſpraak maaken kunnen. Zy verblyden zich hartelyk, wanneer zy mogen verneemen, dat reeds verſcheidene Joden, hier en daar, omtrent eenen nog verwacht wordende Meſſias met waereldlyken luister, beginnen in twyfel te ſtaan, en die zaak te onderzoeken, als zich verbeeldende dat de van

ouds

ouds beloofde Mesſias, nog niet gekomen zynde, om verſcheidene redenen van gewicht, dan nu niet meer kan verwacht worden; terwyl de verſtandigſten onder hen, zich niet wel kunnen voldaan houden, met de gewoone uitvlucht hieromtrent, dat de Mesſias wel ter zyner tyd gekomen zynde, zich misſchien hier of daar, in onbekende Landen, mocht ophouden, en enkel nog achter bleef om de zondige geſteldheid der Joodſche Natie; daar hunne Propheeten hun geleerd hebben, (het welke juist de Christenen erkennen, en zoo bevonden hebben, in dien Perſoon, welken zy voor den waaren Mesſias houden,) dat het groote oogmerk van Zyne komst zyn moet, [*d*] *de overtredingen te ſluiten, de zonden te verzegelen, de ongerechtigheid te verzoenen, en eene eeuwige gerechtigheid aantebrengen.*

Maar, ſchoon dit alles zoo is; en braave Christenen, wel verre van een Religiehaat tegen hen te koesteren, 'er waarlyk op die wyze over denken, begrypen zy tevens, dat, onder het toeſtaan van alle mooglyke vryheden, overal de noodige omzichtigheid behoort gebruikt te worden, om zorg te draagen, dat de Jo-

[*d*] *In de Prophetie van Dan.* IX: 24. enz.

Joden nimmer in de gelegenheid komen, om volgens de by hen thans nog heerſchende begrippen en beginſels, de Chriſtenen, die zich het Euangelie van den door hunne Natie gekruisten JESUS niet ſchaamen, en de voortplanting van hetzelve, in een' weg van betamelyke overreding, zich tot een eer en verplichting rekenen, door overmacht of geweld immer te kunnen verdrukken of vervolgen.

En voorzeker, indien men de waarheid wil hulde doen, zal elk dan niet moeten erkennen, dat de Joden in ons Vaderland alle voorrechten genooten, welke zy, ook ten aanzien van hunnen Godsdienst, redelyker wyze, van ons zouden kunnen begeeren; zoodat zy op hunne gezette tyden, gemeenſchaplyk den eerdienst aan het Opperwezen, naar hunne wyze, en volgens hunne wetten, zonder eenige ſtremming kunnen uitoefenen? Hebben zy zich hier te lande deswegen ooit beklaagd, of met eenigen grond of ſchyn van bewys kunnen beklagen? In eene *Aanſpraak* onlangs [e] *in de Kerk der* zich noemende *Nieuwe Joodſche Gemeente binnen Amſterdam gedaan, ter gelegenheid der Inwyding der*

C zel-

[e] Op den 23. *Junij.* 1797.

zelve, door H. DE H. LEMON, word wel geklaagd over *ketenen*, inzonderheid door eigene *Geloofsgenooten* gesmeed, zoo dat ze in hunne broederen tyrannen vonden, — verscheidene *exclamatien* gedaan over het gedrochtelyk bestuur van hunne *Parnassims*, welker ondraaglyk juk zy hadden afgeschudt: — en aan de Leden van die Nieuwe Gemeente verklaard, dat zy reden tot klaagen gehad hebben, wegens veelvuldige vervolgingen, hun door de *Bestuurders der Oude Gemeente* aangedaan, waarvan zy zich thans gewroken hadden, door het zoo edelmoedig als cordaat afschudden van hun juk. — Maar geen woord word 'er gerept van eenige onderdrukking, tegenstand, of stremming van hunnen Godsdienst door Christenen, in welker Land zy woonen, en, waarin zy zooveele voorrechten genieten. Ja, schikken de Christenen, om hun te gemoet te komen omtrent hunne Sabbatthen of andere Feesten, zich niet zelfs in verscheidene opzichten naar hunne burgerlyke aangelegenheden? En zyn dezen hun niet dikwyls met genegenheid dienstbaar en behulpsaam, in de bezorging van 't gene de gestrenge rust, waaraan Godsdienstige Joden zich verbonden rekenen, hun, naar hunne begrippen, niet zoude toelaaten?

Wat

Wat ſtremming word dan, door het bepaalen van een' dag voor den Godsdienst in eene Burgermaatſchappy van Christenen, den Joden of hunnen Godsdienst toegebracht? Welke hindernis of verwarring hier door by de Burgermaatſchappy zelve veroorzaakt? Het welke immers de minstkundige bemerkt, dat geheel anders zyn zoude, indien het iemand in het hoofd kwame, dat men hierin zich ſchikken moest naar de Joden die onder ons woonen, en indien men het doordrong om den Joodſchen Sabbath, tot een' dag van den Openbaaren Godsdienst voor het Volk van Nederland intevoeren.

En in alſen gevalle: zouden wy Christenen, in der Joden omſtandigheden geſteld, redelyker wyze wel iets meer van hen kunnen begeeren, indien zy in Nederland, of waar het zyn mochte, zulk eene groote meerderheid, en genoegzaam het geheel van het getal der inwoonderen uitmaakten, als zy by ons in Nederland genieten? En, indien elk die gevoelt, en moet toeſtemmen, handelen wy dan, op zulk eene wyze voortgaande, niet ſtiptelyk naar de verklaarde *Rechten van den Mensch en Burger*, waarvan het XIX. Artikel met recht als de *eenvouwigſte zedelyke grondregel van*

plichtsbetrachting jegens eenen anderen opgeeft, „zulk eene handelwyze omtrent denzelven te hou„den, als men billyk begeeren zoude, dat hy, „in gelyke omſtandigheden, omtrent ons zelve „hielde."

Behalven dit beredeneerde, omtrent de noodige bepaaling van den *tyd* en *gelegenheid* voor een Christen-Volk, tot uitoefening van deszelfs gemeenſchaplyken Godsdienst, behoort 'er in een Burgermaatſchappy van Christenen ook gezorgd te worden voor bekwaame *plaatſen* tot den openlyken eerdienst, zoowel als voor het *onderhoud der Leeraaren.* Dit ſpreekt van zelve, wil men in zulk een Burgermaatſchappy den Christelyken Godsdienst in ſtand houden: en de verordeningen der Christenen brengen dit mede, dat zy, *die Bedienaars zyn van het Euangelie*, ook *van het Euangelie leven*, terwyl de zulken ook door de zorg van hun dienstwerk en gemeenten buiten ſtaat geſteld zyn, tot het waarneemen van een ander beroep, of zich diep kunnen inwikkelen in de zorg van dit leven. Nu zyn 'er goederen en fondſen, die tot hiertoe meestal ſtonden onder beheering van den Staat, welken tot het byzonder eigendom der Christen-gemeenten van Ne-

der-

derlend behooren, bekend onder den naam van *Geestelyke goederen.* Hierop hebben dus de Gemeenten der Christenen eene billyke aanſpraak, als op haar byzonder eigendom. Elk Godsdienſtig Genootſchap van Christenen behoudt een zeker recht op dezelven, voor zyn aandeel, wanneer het zulks noodig heeft en begeert. Brengt nu het grondbeginſel van den Christelyken Godsdienst mede, dat men tot inſtandhouding van denzelven zorgt voor een behoorlyk onderhoud der Leeraaren en Voorgangeren, en word hun zulks ingeſcherpt in verſcheidene plaatſen van den Bybel. Het is dan zeer billyk, dat ten dien einde gebruik gemaakt word van die middelen, welken reeds daartoe voorhanden zyn; wil men de gemeenten, en byzondere perſoonen, die anders naar vermogen nog al iets voor den Godsdienst zouden overhebben, by andere noodige belastingen voor de Maatſchappy, daarmede niet geheel bezwaaren. Dat het zoo waarlyk gelegen zy met het recht van aanſpraak op die goederen by de Christen-Gemeenten, en de Genootſchappen, welke thans een beſtaan hebben in de Bataaffche Republiek, en dezelven begeeren, is duidelyk aangetoond, en met veel kunde en kracht van overtuiging betoogd, in een Stukje onlangs uitgekomen te

Rotterdam by *Cornel*, en *opgedragen aan de Bataafſche Natie, en derzelver Vertegenwoordigers*; onder den Titel, *Proeve over den waaren aart der Geestelyke goederen, en het* RECHT *der Gereformeerde Kerk op een* GEDEELTE *van dezelve, door Mr. A. V. D. T.* Een Stuk, der leezing en overweeging, in dezen tyd, overwaardig!

Het Genootſchap der Gereformeerden is zekerlyk het uitgebreidſte, en heeft dus (dit kan men, indien wy edelmoedig handelen willen, niet ontkennen,) deszelfs aandeel aan die goederen of fondſen in dezen tyd wel het meest van nooden. Een of ander Genootſchap heeft zelfs daarvoor reeds bedankt. Zoude het dan niet eenige hardigheid met zich brengen, indien dit Recht, het welke ook andere Christen-Genootſchappen daarop hebben, inzonderheid dat der Gereformeerden, by het ontwerpen of vestigen van eene *Conſtitutie*, niet in aanmerking genomen werd? Leeraars en Voorgangers zullen 'er toch altyd moeten wezen. En voor welker rekening zal het onderhoud van dezen dan geheel moeten komen? immers voor die Gemeenten, en byzondere Perſoonen in dezelven: het welke voor velen in dezen tyd, by de ſterke vermindering der be-

zit-

zittingen, en onder het opbrengen van zooveele noodige belastingen, zeer bezwaarlyk, en voór ſommigen geheel onmooglyk zyn zoude.

Hierin zouden dan ook de onderſcheidene Genootſchappen der Christenen, (willen zy anders broederlyk omtrent elkanderen handelen,) en inzonderheid dat der Gereformeerden, het welke zich hiermede buiten noodzaak zoo aanmerklyk bezwaaren zoude, niet gemakkelyk kunnen inſtemmen.

Men zag reeds, met hoeveel verhaasting verſcheidene Gemeenten der Gereformeerden, zich van Leeraaren trachtten te voorzien vóór den laatſtleden 8. Augustus, om het toegezegde penſioen in het Plan van Conſtitutie, voor eenen Leeraar nog zoolang mooglyk te behouden, indien dat Ontwerp van Conſtitutie, op dien dag der algemeene ſtemming daarover, mocht zyn aangenomen.

Komt 'er nu eene Conſtitutie, waarby de Kerk van den Staat is afgeſcheiden, wenschlyk zoude het dan zyn, dat 'er middel konde gevonden worden, om die betaaling in eene Burgermaatſchappy van Christenen, ten behoeve van hunne gemeenſchappelyke Godsdienstoefening, te doen op zulke eene wyze, dat daaruit zelfs geen ſchyn van meerdere bevoorrechting van het eene Genootſchap boven het andere, of zekere meerdere afhanglykheid dan het

andere van den Staat, voortvloeide. Eene zaak, wel waardig, dat, by de vestiging der Constitutie, daarop ernstig gedacht werd: maar welke thans buiten ons bestek gaan zoude.

Daar is genoeg gezegd, Medeburgers! om Ulieden te doen zien, dat 'er geene reden is, waarom eene Burgerlyke Constitutie, geschikt voor eene Christen Natie, ten aanzien der gemelde byzonderheden, niet zoude kunnen gevestigd zyn op grondbeginsels van den Godsdienst, of dat de Christelyke grondbeginsels, in het beraamen en daarstellen van eene *Constitutie* voor een Volk, het welke den Christelyken Godsdienst belydt, in het geheel buiten aanmerking zouden moeten blyven, en daarop niet den minsten invloed mogen maaken: en, daar zulks niets in zich zoude behelzen, dat naar waarheid stydig kan geoordeeld worden, met de Verklaaring *der Rechten en Plichten van den Mensch en Burger*, geplaatst voor het afgekeurde Plan van Constitutie; is het dan, Burgers van Nederland! Christenen! tot welk Godsdienstig Genootschap gy ook behoort, niet zeer plichtmatig, dat elk mensch, die eenig belang stelt in den Godsdienst, en het heil van zyn Vaderland, waarmede het zyne, en dat van zyn huis en geslacht ten naauwsten verbonden is, 'er

nu bytyds op bedacht zy, om, met zyne Medeburgers onderling, langs den geſchiktſten weg, en door betaamlyke middelen, het Vaderland zulk eene Conſtitutie te bezorgen, waarop men de Godlyke goedkeuring, en het heil der Maatſchappy, verwachten kan.

Wy weeten zeer wel, tot ons leedwezen, dat het allen geen Christenen zyn, die dezen naam draagen. Het is maar al te bekend, dat het getal van Deisten, Naturalisten en dergelyken, welken, ſchoon zy Christenen heeten, den Godsdienst van JESUS CHRISTUS vyandig zyn, en denzelven gaarne allen afbreuk doen, ook in ons Vaderland, grootlyks is toegenomen, en dat dezulken zich bevinden onder alle Kerk-Genootſchappen van Christenen: En wy vreezen inderdaad, dat 'er onder het bevorens meest bevoorrechte Kerk-Genootſchap, (zonder daarom iemand perſoneel te willen beſchuldigen of verdenken,) een groot aantal van huichelaaren gevonden word, die niets byna geloovende van die Godsdienstleer, welke zy beleeden, of zelfs heimlyk daarmede den ſpot dryvende, enkel om des voordeels wil, of uit andere waereldſche inzichten, eene vertooning maakten, en den ſchyn aannamen, als of zy

dien Godsdienst waarlyk omhelsden. —— Maar dit weeten wy ook, dat over 't geheel by het Volk van Nederland, van ouds beroemd als een Godsdienstig Volk, de zucht voor den Godsdienst van onzen gezegenden Zaligmaker, nog niet ten eenemaal is uitgedoofd.

Bleek het echter ongelukkig by de uitkomst, dat de meerderheid der Natie bestond, uit Joden, Deïsten, of andere verfmaaders van onzen Heere JESUS CHRISTUS, en Zynen voortreflyken Godsdienst; en kreegen wy eene Constitutie, waarin alle grondbeginfelen van den Christelyken Godsdienst waren veronachtfaamd of losgemaakt, eene Constitutie, al zoozeer gefchikt voor ongeloovigen, als voor openbaare vereerers van Gods geopenbaarden wil; dan moesten wy, Christenen, wy bekennen het, ons onderwerpen. Maar hoe? als die vreemdelingen, welken in de eerfte Christen-eeuwen verftrooid waren in de Landen der Heidenen; als de Christenen, welken van ouds onder de Joden of Heidenen woonden. Zulk eene onderwerping zouden zy alsdan, volgends de lesfen van hunnen Godsdienst betaamlyk oordeelen. Zoo, en niet anders evenwel, zoude het van ons kunnen gevergd of verwacht worden, indien onverhoopt eene meerderheid, ongevoelig voor de aange-

geweezene grondbeginſelen, eene *Conſtitutie* mochten doordringen, welke het Opperwezen moest mishaagen. Maar, God zy geloofd! hoe groot ook in Nederland het verval zyn moge, zooverre dit vertrouwen wy, is het nog niet gekomen, met de openlyke verachting en verwerping van den Godsdienst van onzen Heer en Zaligmaker, dat eene geheele Natie, door eene meerderheid van zulke menſchen, eene *Conſtitutie* of Regeerinsform, niet overeenkomſtig met de grondbeginſelen van den Godsdienst van JESUS CHRISTUS, zoude behoeven aan zich te laaten opdringen: mits men maar op zyne hoede zy, en, in vertrouwen op God, bytyds gepaste middelen in het werk ſtelle, tot voorkoming van zulk een' zwaaren ramp voor Nederland.

Vraagt gy dan nu, Medeburgers! en Mede-Christenen! welken zyn die gepaste middelen, waarvan wy ons zouden kunnen bedienen? Het zy ons gegund, tot eenige voorlichting omtrent eene zaak van dat belang, Ulieden het een en ander kortlyk in overweeging te geeven.

Dit is zeker: en hierin, dit vertrouwen wy, zal het elk, die liefde heeft voor zyn Vaderland, met ons eens zyn: wy hebben allen belang in eene

goe-

goede en *wyze* Conſtitutie, en het is dus zeer wenschlyk, dat zulk eene Conſtitutie, meer voldoende voor het Volk, dan het vorig Ontwerp was, zoo ſpoedig mooglyk, tot een gelukkig einde kome. Was het Bataafſche Volk, weleer zoo groot, zoo machtig, geacht en ontzien by zyne Nabuuren, de ſchrik voor zyne vyanden, „Vrienden van het Vaderland, kunnen niet dulden," (zoo ſpreeken de Vertegenwoordigers van het Volk van Nederland, in hunne *Proclamatie* aan het zelve Volk, voor het thans verworpen *Plan van Conſtitutie* geplaatst,) „dat dat zelve Bataafſche Volk langer blyve in de diepte van ver„nedering, waarin het thans gezonken ligt. „Neen zeker! de vrienden van het Vaderland „reikhalzen naar eene Conſtitutie, die op *goede* „Republikenſche gronden *met wysheid* is ge„vestigd." En een weinig verder zeggen zy, by de voordracht en overgifte van het ontworpen Plan aan de beoordeeling van het Volk. „Het is nu uwe zaak geworden ons werk te „toetſen aan *uw waarachtig belang*, *aan de* „*beginſelen*, *waarop eene goede Conſtitutie* „*moet gevestigd zyn*, *en aan het algemeen* „*Volksheil.*" Dit nu is geſchied, en het Ontwerp afgekeurd. Uit welke verſchillende oorzaaken dit nu ook by de meerderheid moge geſchied

ſchied zyn, waaromtrent elk vryheid heeft de redenen van zyne afkeuring openteleggen, dit is ondertuſſchen zeker, elk braaf Godsdienſtvriend houdt het daarvoor, dat zyn *waar heil* en dat van het *Volk* in de gunst van God gelegen zy: en, wil hy die voor zich en het Volk, met eenige gegronde vrymoedigheid, verwachten, dan oordeelt hy zich verplicht, ook in het helpen vestigen van eene Conſtitutie, aan zyne *grondbeginſelen* getrouw te blyven.

Dit ſtaat derhalven in de eerſte plaats vast. Niemand, die een Christen is, of onder de Christenen begeert gerangſchikt te worden, kan of behoort ooit zyne toeſtemming te geeven aan eenig Plan van *Conſtitutie*, maar is gehouden hetzelve met zyne ſtem te verwerpen, waarin het grondbeginſel, tot het welke hy zich verplicht rekent, geheel veronachtzaamd of geloochend word: en wy twyfelen niet, of elk redelyk en eerlyk mensch, die de zaak uit zulk een oogpunt beſchouwt, waarin die boven is voorgedraagen, zal ook ten allen tyde zoo handelen. Uit vrees voor iets, dat nog erger zyn mocht, kan hy, 't gene hem *marcel kwaad* voorkomt, niet omhelzen. Hy is als dan verplicht de zaak voords aan God overtegeeven,

die

die hem en de Natie voor iets ergers kan bewaaren. Volgends het gene hem duidelyk is voorgeſchreeven, *mag hy geen kwaad doen, opdat het goede er uit voortkome.* En, zoo lang 'er dan nog niet weder een ander *Plan van Conſtitutie* is, het welke terzelfder tyd met het andere dan zyne keuze gelaaten word, komt die regel niet te pas: *dat men uit twee kwaaden het minſte kwaad kiezen moet.*

Wanneer ondertuſchen het vorige Plan van Conſtitutie ter goed- of afkeuring aan het Volk werd voorgedraagen, was 'er voor elk burger niets anders te doen, dan op hetzelve eenvoudig *Ja* of *Neen* te zeggen. Volgends de *Proclamatie* der Repraeſentanten, „gedoogde de natuur der „zaak niet bedenkingen op byzondere pointen „te ontfangen." Het was een bloote goedkeuring of verwerping, welken het Volk zich had voorbehouden. Een enkel *Ja* of *Neen*, moest dan het lot van dat Ontwerp in deszelfs geheel beſliſſen. Terwyl echter „aan elk de volkomenſte vryheid „gelaaten werd, om de raadplegingen en beoor„deelingen van dat werk voort te zetten, en mal„kanderen daarover zyne gedachten mede te dee„len, zoo vorid, zoo openlyk, als men zou goed„vinden." Wat intuſchen de uitſlag geweest zy,

weet een ieder. De geheele verwerping door verre de grootſte meerderheid der Stemgerechtigden was het lot van een Ontwerp, 't welk de *uitkomst was van lange*, en daardoor kostbaare, *moeilyke en verdrietige raadplegingen.* Hoe wenschlyk zoude het dan nu zyn, dat de Vertegenwoordigers van het Volk, en inzonderheid zy, aan welken het bewerken van een *nieuw Plan van Conſtitutie* is aanbevolen, vooraf te weeten kwamen, wat omtrent deze en gene voornaame pointen dan wel de wil van het Volk zy, en bytyds behoorlyk onderricht werden, van de gewichtigſte redenen (welken zekerlyk verſchoidene en van een verſchillenden aart zyn zullen,) waarom by zulk een groot gedeelte van het Volk dat geheele Plan verworpen is. Dit is zeer noodig, opdat dezelven in hunne pogingen, waaraan zooveel moeite en verdrietige arbeid vast is, niet wederom op nieuw, en telken reize, worden te leur geſteld; en het geluk van het Volk, dat van eene goede en wel gevestigde Conſtitutie afhangt, niet verder in de waagſchaal blyve.

De overweeging hiervan, geſterkt door het Voorſtel daaromtrent reeds in de Nationaale Conventie gedaan, om naamlyk van de Burgers, bin-

nen

nen zekeren bepaalden tyd, hunne bezwaaren tegen het verworpen Plan van Conſtitutie te vragen, moet elk aanmoedigen, om zyne bezwaaren, en de begeerte van het Volk, met alle beſcheidenheid, en tevens met de rondborſtigheid van eenen vryën Nederlander, langs den besten en geſchiktſten weg, ter kennis te brengen van de Repraeſentanten, en derzelver Gemachtigden tot het ontwerpen van een nieuw Plan van Conſtitutie: zonder zulk eene onderrichting, kan 'er aan een ſtuk van dien aart niet wel gewerkt worden, met de hope op een' goeden uitſlag, het welke dan een werk, dat in zichzelven zoo gewichtig als moeilyk is, nog verdrietlyker maaken moet.

Zoude het dan nu, Christen Medeburgers! op grond van 't gene wy Ulieden onder de aandacht brachten, niet zeer nuttig zyn kunnen, om een zaak van die aangelegenheid voor de geheele Natie te bevoorderen en te beſpoedigen, dat alle Godsdienſtige en braave Burgers, van welk eene denkwyze dan ook, zelfs omtrent het politieke, (die 'er immers *allen* het grootſte belang by hebben,) door middel van Remonſtrantien, Verzoekſchriften, of andere Adresſen, bytyds hunne bezwaaren, daar het behoort, inbrachten, hunne denkwyze vrymoedig openlegden, en, zoowel met de

noo-

noodige beſcheidenheid, als met al dien ernſt, welke de zaak vordert, aandrongen op zoodanig een Plan van Conſtitutie, waarin dat gene werd in 't oog gehouden, het welke *alle* Christenen, wegens hunne Godsdienſtige grondbeginſelen, en het beſeffen van hunne verplichting aan God, en aan onzen Heere JESUS CHRISTUS, rekenen verſchuldigd te zyn. In hoedanige Adreſſen men zynen hartlyken wensch en verlangen kon te kennen geeven, dat het tweede Plan nu van dien aart zoude zyn, dat eene Christen-Natie het in gemoede mocht *kunnen* goedkeuren, en met dankzegging voor zich overneemen. En dat te meer, daar men zich vleide met de hoop, dat de groote *meerderheid* van het Volk van Nederland, altoos genoodzaakt zyn zal te handelen, volgends die zelfde grondbeginſelen, en het reeds overtuigend gebleeken is aan de Natie en haare Repraeſentanten, by het opneemen der zielen, of *individu's* in de onderſcheidene Godsdienſtige Genootſchappen, dat het getal der *Christenen* dat der anderen verre, zeer verre, te boven gaat. Terwyl men zich onverantwoordelyk mag verklaaren, voor alle de nadeelige gevolgen, welke uit het voorſtellen en aanneemen van eene andere Conſtitutie by eene Natie, meerendeels uit Christenen beſtaande, onder het Godlyke ongenoegen zouden kunnen voortſpruiten.

Ware het niet grootlyks te wenſchen, dat gemoedelyke Burgers, die niet onverſchillig zyn omtrent den geopenbaarden wil van God, niet tegenſtaande hunne verſchillende denkwyze omtrent het politieke en de tegenwoordige orde van zaaken, ten minſten *op dat gewichtig punt*, eer het te laat mocht zyn, *zich hartlyk met elkanderen vereenigden?* en dat elk het zyne zocht toetebrengen, zooveel in zyn vermogen was, om zulk een zwaar onheil aftekeeren? een voorbeeld neemende aan die Leeraaren in de Gereformeerde Kerk, welke onlangs uit de onderſcheidene gewesten en Kerk-Vergaderingen van Nederland te Utrecht waren ſamen gekomen, met oogmerk om gepaste middelen te beraamen ten beste van den Godsdienst, en inzonderheid van hun Kerk-Genootſchap: zonder dat, gelyk wy wel meenen onderricht te zyn, by de uitnoodiging daartoe, en ook by het benoemen, of de verkiezing van die mannen tot dat werk, door de overige Predikanten, een enkele misſchien uitgezonderd, eenig acht werd geſlagen op het verſchil der denkwyze, omtrent het politieke: gelyk dezelven dan ook, met terzyde ſtelling van alle partyſchap, omtrent de burgerlyke verſchillen, in onderlinge eendracht, het meergemeldde *Adres*, aan de Nationaale Vergadering

opt-

ontworpen, en het gene zy ter bevordering van die aangelegene zaak verder dienſtig oordeelden, verricht hebben.

En ware het zelfs geene wenschlyke zaak, indien alle braave Burgers, zonder eenige hindernis Stemgerechtigden zyn mochten? altans, dat zy, op den gedaanen eed of verklaaring van onderwerping aan het Beſtuur, ten allen tyde werden toegelaaten om Kiezers van hunne Vertegenwoordigers in de onderſcheidene Beſtuuren of Departementen te helpen benoemen, zonder genoodzaakt te zyn om dat Stemrecht, door het afleggen van eenige politieke Geloofsbelydenis, (gelyk men het noemt,) met eenig bezwaar van hun geweten voor zich te verkrygen? terwyl men dan van de Kiezers zelven zulke vrywillige verklaaringen kon afvorderen, als men naar de tydsomſtandigheden, waarin wy leven, tot voorkoming van verwarringen, en ten beste van het Vaderland, zoude noodig oordeelen. De billykheid daarvan, onder voorbehoedſels, welken men voor noodzaaklyk mocht houden, is reeds voor eenigen tyd, op eene wyze, welke overweeging verdient, in eenen *Brief* [f]

[f] *Gedrukt by J. J. van de Sande te Middelburg.*

van iemand, die zich noemt eenen *Welmeenenden Vaderlander*, betoogd en met verſcheidene redenen aangedrongen. Anderen, ſchoon ten overvloede bekend, als van harte toegedaan aan de tegenwoordige orde van zaaken, gaan zelfs verder, en meenen, dat 'er in 't geheel geene verklaaringen, welken iemand eenigszins in zyne vryheid ſtremmen, te pas komen, voor dat het vryë Volk, by het daarſtellen van eene Conſtitutie, om redenen aan hetzelve gewichtig voorkomende, het zoo heeft begreepen, en dat, eenſtemmig of by meerderheid, voor zynen wil verklaard.

Wy willen dit niet beoordeelen, en laaten liefst aan elk de vryheid om hierover te denken, gelyk het hem behaagt, en hy ten meeste nutte van het Vaderland in gemoede het beste keurt. Maar hoe dit ook zy: zoude *dat* altans niet ten hoogſten billyk wezen, (en wy maaken geene zwarigheid om te verklaaren, dat het ons zoo voorkomt,) dat elk braaf, eerlyk en onbeſproken Nederlander, immers zy, die de verklaaring of eed van onderwerping hebben afgelegd, of, opgeroepen zynde, zich bereid toonen om die afteleggen, toegelaaten worden tot het uitbrengen van zyne ſtem, als het aankomt op

het

het ſtemmen *vóór* of *tegen* eene Conſtitutie, die de Regeeringsform van het *geheele* Volk zal moeten behelzen: waarin elk, die tot behoud van het Vaderland, het zyne in evenredigheid van zyn vermogen, in de gemeene lasten moet opbrengen, immers het zelfde belang heeft; en waarvan velen, hoe verſchillend zy ook anders denken mogen, met opzicht tot het politieke, gansch niet onverſchillig zyn omtrent het al of niet bekomen van eene wyze, en op goede gronden gevestigde, Conſtitutie, op welke de Godlyke goedkeuring kan verwacht, en daardoor het *waar geluk van het Volk*, onder den Godlyken zegen kan bevorderd, worden; waarop toch ook braave Repraeſentanten, gelyk de eerſte *Praeſident* der tegenwoordige *Conventie* zich uitdrukte, *alleen het oogpunt richten moeten.*

Dan, daar dit tot hier nog geen plaats heeft, en het onzeker is, of men daartoe wel zal komen, terwyl vele, anderszins braave Christenen, weigerachtig blyven omtrent het doen van zulk eene nadere verklaaring of confeſſie van hunne politieke gevoelens, als 'er ter verkryging van het Stemrecht gevorderd word, en het zelve ook niet begeeren; zoude het dan evenwel niet zeer noodig en plichtmatig zyn, ter bevordering van zulk een gewichtig *in-*

gredient in het Plan van Conſtitutie, als *alle* Chriſtenen daarin verlangen, dat altans door het Godsdienſtige en kundigſte gedeelte der *Stemgerechtigde* Burgers, in geregelde, en, volgends de orde van zaaken, wettig opgeroepene Wyk- en Grondvergaderingen, vooral op dit Stuk met alle aandacht gelet, en daarvan met de noodige bedaardheid en ernst, zoowel als met allen mooglyken ſpoed, gezet werk gemaakt werd?

En, daar elk niet evenveel inzien heeft in het gene het waar geluk van een Volk uitmaakt, noch ook elk even zeer gevoelig is voor de grondbeginſels van den Godsdienst; zoude het dan niet zeer nuttig en plichtmatig zyn, dat meer kundige en gemoedelyke mannen in die, of andere Volksvergaderingen, waarin men elkanderen behoort te onderhouden en voortelichten over het meeste belang van het Vaderland, en voorts by alle gepaste gelegenheden, zonder zich de leer der Openbaaring te ſchaamen, of zich aan laage ſpotters met den Godsdienst, te bekreunen, anderen inlichting trachtten te geeven in zulk eene belangryke zaak? en in plaats van ſomtyds zich bezig te houden met voorſtellingen of raadpleegingen van minder aangelegenheid, malkander minzaam en ernſtig te waarſchouwen te-

tegen de nadeelen van zulk eene Conſtitutie, waarin de gemelde grondbeginſelen mochten ontbreeken, en men zich aan de Godlyke goedkeuring niet ſcheen te laaten gelegen leggen.

En zoude het zelfs niet een pryslyk werk zyn, indien Repraeſentanten, die waarlyk eerbied hebben voor den Chriſtelyken Godsdienst, en de leer der Openbaaring van harte omhelzen, ook anderen onder hen poogden te overreden van het gewicht, zoowel als van de billykheid dezer zaak voor de Maatſchappy? Is het niet mooglyk, dat 'er zyn kunnen onder de Vertegenwoordigers, aan welken de dierbaarſte belangen van het Volk zyn toevertrouwd, en dezelven ook naar hun inzien op alle mooglyke wyze trachten te behartigen, die juist dit inzicht in deze zaak niet hadden, en het waare Volksgeluk niet beſchouwen uit dat oogpunt, waaruit elk waar Christen, by eene ernſtige overweeging, oordeelt, dat het behoort beſchouwd te worden? ware het dan niet redelyk en plichtmatig, dat men dezulken hieromtrent poogde voortelichten? En wie van hen konde het euvel opneemen, dat zulks ook by alle gepaste gelegenheden, met de noodige beſcheidenheid, geſchiedde door andere Godsdienſtigen en doorzichtigen uit het Volk,

het welke zy vertegenwoordigen? Ware het niet te wenſchen, dat een ieder van hen, hoe hy dan ook voor zichzelven denke mocht omtrent den Godsdienst, en den grond van het geluk der Maatſchappy, altoos in het oog hield, dat verre de grootſte meerderheid van het Volk, 't welke door hem vertegenwoordigd word, uit Christenen beſtaat, en het dus niet wel mooglyk is, dat dezen immer eene Conſtitutie, hoe die ook zy, zouden kunnen aanneemen, waarin grondbeginſelen mochten worden veronachtzaamd, welke deze *allen* voor grondbeginſelen houden van alle hunne menschlyke, ook politieke, handelingen. —— Daar het immers blykbaar is, dat elk onder het Volk een *gelyk* recht van ſtemmen, en elke ſtem een *gelyk* gewicht, heeft, en dus de *meerderheid* in alle Volksvergaderingen tot het vestigen van eene Conſtitutie beſlist: gelyk dit ook de verklaarde *Rechten van den Mensch en Burger* medebrengen: en volgends Art. III, van die *Rechten* en *Plichten*, enz. „de Mensch in de Maatſchappy van zyne „natuurlyke rechten *niets* meer afſtaat, dan *vol-* „*ſtrekt* noodzaaklyk is, ter bereiking van het „hoofddoel der Burgerlyke Maatſchappy." En derhalven ook niet kan verplicht worden iets afteſtaan of overtegeeven, —— dat hem zoo na

aan

aan 't hart ligt, — waartoe hy zich gerechtigd en verplicht acht, — en waarmede de burgerlyke Maatſchappy zeer wel beſtaan, of liever, zyns inziens, alleen een beſtendig welvaren gegenieten, kan.

Laat ons eindelyk ook nog dit in overweeging geeven: of het niet grootlyks zoude kunnen ſtrekken ter bevordering van zulk een heilzaam oogmerk, dat die Leeraars der Hervormde Kerk, welke het ontwerpen en bezorgen van het bovengemeld *Adres* wel hebben willen op zich neemen, of ook meer anderen, en op zulk eene wyze, als men het gevoeglykst oordeelde, nu by deze Nationaale Conventie, of derzelver Gecommitteerden tot het ontwerpen der Conſtitutie, ten beste der Gemeenten in Nederland, dit hun werk tydig, en met dien ernst, welken de zaak vordert, mochten hervatten en voortzetten?

Ja, zoude het niet eenen nog krachtiger aandrang geeven, indien ook de Leeraars en Voorgangers van de andere Christen-Genootſchappen, elk voor de Gemeenten van zyn Godsdienſtig Genootſchap, ten bewyze van hunne vereeniging in die belangryke zaak, met de Leeraaren van

van het talrykſte Genootſchap in ons Vaderland: ten beste van *alle* Christen-Gemeenten, onder welke benaaming of van welke Gezindheid dan ook: medetewerken ter bereiking van dit heilzaam doel, en ter bekoming van het begeerde in dat *Adres?* ten minſte voor zooverre het betreft den *tyd* en de *gelegenheid* der gemeenſchappelyke uitoefening van den Openbaaren Godsdienst? daar immers *alle* onderſcheidene Christen-Genootſchappen, daarby het zelfde belang hebben: en men billyk mag en moet vertrouwen, dat 'er onder alle Christen-Gezindheden of Kerk-Genootſchappen Leeraars en Leden gevonden worden, die, zoo min als de Leeraars en Leden van het *Gereformeerde* Genootſchap, omtrent een zaak van dat belang, voor de inſtandhouding van den Openbaaren gemeenſchappelyken Christen-Godsdienst, zullen onverſchillig zyn.

Ziet daar, braave Mede-Christenen! wie gy zyt, in Nederland! Gy allen, die eenig gevoel hebt voor de geopenbaarde wil van onzen God! U eenige middelen in overweeging gegeeven, ter bekoming van eene heilzaame Conſtitutie voor het Bataafſche Volk. Uwe wysheid en liefde voor

den

den Godsdienst maake 'er dat gebruik van, het welke Gy, ten beste van het Vaderland, en tot kwyting van Uw geweten in het uitoefenen van Uwen plicht, als Christenen, als Burgers van een vry Volk, noodig en betaamlyk zult keuren.

Met dit alles is het 'er verre af, dat wy, door de gemaakte aanmerkingen omtrent die voornaame en gewichtige byzonderheid, welke, in een Plan van Conſtitutie voor een Christen-Natie, onzes oordeels, niet behoort vergeeten te worden, al den arbeid aan het verworpen Plan van Conſtitutie beſteed, als geheel nutteloos zouden beſchouwen. „Daar zyn," gelyk de eerſte Praeſident J. D. PASTEUR ook zeide in zyne Aanſpraak aan de Vergadering, „bouw-„ſtoffen verzameld, wetten gemaakt, die den „Koophandel begunſtigen, de Fabrieken tot op-„beuring kunnen verſtrekken, den Landbouw „aanmoedigen, enz. Maar welke verdienſten het „ook hebben mocht, het was" de gemeldde Praeſident erkent dat, en het is uit de verwerping van het zelve aan een ieder gebleeken: „het was, altans in het oog van het Bataafſche „Volk, niet volmaakt genoeg, om zyn geluk en „den voorſpoed des Lands daaruit te verwachten.

Is ondertusschen nu, by openlyke *Proclamatie* de verwerping van het eerste Ontwerp van *Constitutie*, *legaal* door de *Conventie* aan het Volk bekend gemaakt. Nederlanders! Mede-Christenen! dat wy nu toonen ons waar belang te kennen, en daaromtrent niet onverschillig te willen zyn. Dat wy geen' bekwaamen tyd verzuimen! Dat elk belyder van het Christendom de gelegenheid, welke wy thans nog hebben, getrouwlyk waarneeme! Laat ons allen, daar het pas geeft, het onze trachten toetebrengen, om eene Constitutie te bekomen, overeenkomstig met de verklaarde Rechten van den Mensch en Burger, en gevestigd op grondbeginselen van den Godsdienst, als daarmede geenzints strydig welke alleen in staat is om het waar geluk der Bataafsche Natie te bevorderen en duurzaam te maaken.

Waartoe wy hartlyk wenschen dat GOD, welken de Nederlanders vereeren, deze onze poging gunstig zegene!

Voor het heil van 't Vaderland.